
Список використаних джерел

1. Бахтєєв Б. Інценована демократія / Борис Бахтєєв // <http://www.telekritika.ua/media-suspilstvo/media-i-vlada/2011-03-01/60706>.
2. Бодрийяр Ж. Символический обмен и смерть / Жан Бодрийяр. – М.: Добросвет, 2000. – 387 с.
3. В Великобритании женщину-психиатра, являющуюся убежденной христианкой, обвиняют в лечении гомосексуализма // Факти. 18.01.2011 // <http://fakty.ua/126534>.
4. Воздвиженський К. Мораль повинна бути з кулаками (про ліберало-порнуху) / Костянтин Воздвиженський // <http://www.telekritika.ua/daidzhest/2009-07-01/46561>.
5. В Україні вперше усиновлено ВІЛ-інфіковану дитину // УНІАН. – 30.08.2007. // <http://health.unian.net/ukr/detail/186016>.
6. Иноземцев В.Л. Постмодерн // Новая философская энциклопедия. – М., 1998. // <http://iph.ras.ru>.
7. Лайон Д. Інформаційне суспільство: проблеми та ілюзії // Сучасна зарубіжна соціальна філософія. – К., 1996. – С. 362-380.
8. Маринович М. Першочергові завдання мирянства УГКЦ // Патріярхат. – №1 (404). – Січень–лютий 2008. // <http://www.patriyarkhat.org.ua/ukr/authors/article>.
9. Маринович М. Щоб світло назвати світлом, а темряву – темрявою // <http://www.patriyarkhat.org.ua/ukr/authors/article>.
10. Новини спорту... // <http://www.newsmarket.com.ua/2011/02>.
11. Одностатевий шлюб у Португалії // <http://www.portugalua.com>.
12. Олендій Л. Евтаназія: гідна смерть чи вбивство? // Львівська газета. – 19.05.2005. – №87 (653) // <http://lvgazeta.info/articles200505195294.html>.
13. «Очевидно, що найбільший вплив на інформаційну політику здійснюють російські легіонери»... // <http://www.telekritika.ua/expert/2011-02-25/60603>.
14. Печенкина О.А. Этика симулякров Жана Бодрийяра (анализ постмодернистской рецепции этического): автореф. дис... канд. филос. наук: 09.00.05 / О.А. Печенкина / Тульский государственный педагогический университет им. Л.Н. Толстого. – К., 2006. – 23 с. // <http://library.uni-vologda.ac.ru>.

The article highlights on the antinomical peculiarities of the word «morality» and specificity of ethics as the science about morality studied in its relation to professional activity. Special attention is paid to the antinomy of professional morality and ethics of journalist.

Key words: professional morality and ethics, journalism as social activity, tenets of journalism, journalistic ethics.

УДК 378.016: 821.161.2

А. С. Попович

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

ФОРМУВАННЯ В МАЙБУТНІХ ЖУРНАЛІСТІВ НАВИЧОК ВИКОРИСТАННЯ ХУДОЖНІХ ЗАСОБІВ МОВИ

У статті розглядається питання формування в майбутніх журналістів навичок використання засобів мовленнєвої виразності упродовж викладання лінгвістичних дисциплін.

Ключові слова: культура мови, мова засобів масової інформації, засоби мовленнєвої виразності, професійна комунікативна компетентність.

Актуальною є проблема культури мовлення і мови засобів масової інформації. Свобода слова – необхідна, але недостатня умова для того, щоб слово покращувало життя людей. Тому в нових умовах спілкування роль культури мовлення повинна підвищуватися і, насамперед, через глибоке внутрішнє усвідомлення учасниками інформаційного обміну своєї ролі й відповідальності за те, як буде розвиватися мова.

У публіцистичному стилі широко використовується суспільно-політична лексика, політичні заклики, гасла, точні найменування, а також образна лексика, що привертає увагу читача і впливає на нього, художні засоби – тропи і фігури.

Осміслення проблеми використання засобів мовленнєвої виразності при створенні медіа-тексту і окремих питань, пов'язаних із вивченням виразових засобів мови, віддзеркалене в працях багатьох учених (Г. Винокур, В. Костомаров, Г. Солганик, М. Бахтін, М. Жовтобрюх, М. Пилинський, В. Русанівський, А. Коваль, К. Ленець, О. Пономарів, С. Єрмоленко, О. Сербенська, А. Капелюшний, А. Мамалига, Г. Сагач, Л. Шевченко, Т. Коць, М. Яцимирська та інші), але лінгводидактичний аспект недостатньо досліджений (науково-методичних публікації А. Капелюшного, О. Пономаріва, М. Яцимирської).

Мета статті – проаналізувати методику формування навичок використання засобів мовленнєвої виразності у майбутніх журналістів упродовж вивчення лінгвістичних дисциплін.

Студенти розуміють важливість використання художніх засобів для професійної діяльності, але майбутні журналісти недостатньо ними володіють: не ознайомлені з більшістю засобів мовленнєвої виразності, не можуть віднайти їх у чужому мовленні, допускають помилки при створенні текстів. Значна частина студентів не розуміють сутнісних якостей таких понять, як «фігури мови» і «тропи», не розрізняють їх.

Формування навичок використовувати засоби мовленнєвої виразності при створенні медіа-тексту в майбутніх журналістів розпочинається на заняттях з української мови в засобах масової комунікації (модуль «Лесика і лексикографія української мови. Фразеологія і збагачення засобів увиразнення в журналістському тексті).

Практичні навички і вміння послуговуватися художніми засобами мови виробляються на практичних і лабораторних заняттях. Майбутні журналісти виконують різноманітні завдання, як-от:

1) вправи, пов'язані з роботою над значенням слова:

- з'ясуйте, які слова вживаються у переносному значенні, яке їх основне значення та за якою ознакою відбувається метафоричне перейменування слів;
- з'ясуйте непрямі значення слів, як відбувається переосмислення і які типи переносних значень слів у поданих текстах;
- знайдіть багатозначні слова та вкажіть вид переносного значення (метафора, метонімія, синекдоха);
- випишіть метонімічні словосполучення, визначте тип метонімічного перенесення (назву дії перенесено на її результат, місце, засіб, предмет чи виконавця; назву місткості – на її вміст, назву місця населеного пункту – на сукупність його мешканців) та його роль у тексті;
- випишіть синонімічні ряди слів, доповніть своїми прикладами, поясніть, до яких груп належать виписані вами синонімічні ряди;
- пригадайте, що таке перифраз, знайдіть у наведених реченнях ці одиниці;
- випишіть речення з контекстуальними антонімами;
- назвіть засіб, що будується на поєднанні контрастних, протилежних одне одному, за змістом понять, розкрийте мету такого засобу, проаналізувавши подані словосполучення;
- підкресліть приклади паронімії, прокоментуйте їх;
- поясніть значення антонімів у газетних заголовках;
- знайдіть вульгаризми, поясніть їх роль у тексті, замініть ці слова стилістично нейтральними відповідниками й визначте, як від цього зміниться колорит речення;
- встановіть, чи вмотивоване використання діалектних слів у кожному з наведених речень, поясніть значення виділених слів, наведіть їх відповідники у літературній мові.
- випишіть із тексту жаргонну лексику, проаналізуйте прийоми її використання, визначте мету вживання цих слів у публіцистичному стилі;
- до поданих розмовно-просторічних, суржикових слів доберіть нейтральні, та, якщо можливо, книжні відповідники;
- прочитайте текст, визначте фразеологізми і вирази, які стали сьогодні у нашій публіцистиці штампованими;

2) вправи, спрямовані на попередження, знаходження, виправлення лексико-семантичних і лексико-стилістичних помилок:

- проаналізуйте приклади правильності слововживання, свою думку обґрунтуйте, поясніть характер допущених помилок;
- проаналізуйте правильність уживання слів, виправте помилки;
- знайдіть випадки неправильного вживання омонімів і паронімів, поясніть причини помилок, виправте речення і запишіть їх правильно;
- вкажіть на недоліки газетного тексту, скажіть, на основі чого вони виникли, запропонуйте способи вдосконалення викладу думки;
- у поданих реченнях виправте помилки слововживання, правильні варіанти запишіть;
- виправте текст, поясніть характер недоліків у газетних текстах;

3) вправи, пов'язані з уживанням слова:

- до поданих слів доберіть рівнозначні синоніми, з кількома складіть речення;
- напишіть замітку в газету про переглянутий кінофільм (виставу) або прочитану книгу, використовуючи слова в переносному значенні; поясніть їх роль у тексті;
- напишіть твір-мініатюру на морально-етичну тему, застосувавши в ньому пароніми;
- напишіть гумореску або фейлетон на одну із тем студентського життя, використайте розмовно-побутову та жаргонну лексику.

При підготовці до занять студенти опрацьовують наукові статті, які обговорюють в аудиторії (тема «Синонімія. Антонімія. Паронімія»: Т. Коць «Функціонування синонімів у газетно-інформаційному стилі»; тема «Лексика української мови з погляду її вживання»: Б. Коваленко «Функції стилістично зниженої лексики

в мові газет»; А. Івашенко «Процес вульгаризації мови: соціальна та духовна проблема»; тема «Фразеологія сучасної української літературної мови»: Б. Коваленко, Н. Коваленко «Фразеологізми та паремії в мові сучасних українських газет»; тема «Терміни і номенклатурні назви у діяльності представників ЗМІ»: Л. Туровська «Термінологічна лексика на сторінках періодичних видань» тощо).

Практична стилістика української мови належить до узагальнювальних дисциплін у лінгвістичній підготовці журналіста. Серед основних завдань вивчення цієї дисципліни – ознайомлення зі стилістичними прийомами та способами використання мовного матеріалу відповідно до умов і цільової настанови, вироблення вмінь оцінювати стилістичні можливості мовних засобів, закріплення стилістичних навичок за допомогою конструювання стилістично довершеного тексту публіцистичного стилю, оволодіння навичками текстотворення в усіх функціональних стилях, підстилях і жанрах, підвищення культури професійного, ділового і побутового мовлення.

На заняттях із практичної стилістики завдання ускладнюються і урізноманітнюються, що призводить до підвищення професійної комунікативної компетентності майбутніх журналістів. Тут використовуються такі прийоми роботи:

1) спостереження над стилістичними функціями мовних одиниць:

- визначте роль фонетичних засобів у поезіях Богдана-Ігоря Антонича «Осінь» та Ліни Костенко «Осінній день»;
- у поезії Лесі Українки «Слово, чому ти не твердая криця?» знайдіть синоніми і антоніми, визначте лексичні й контекстуальні синоніми і антоніми, поясніть стилістичну мету вживання;
- в уривках публіцистичних текстів знайдіть антоніми, схарактеризуйте їх і з'ясуйте стилістичну функцію;
- поясніть значення антонімів у газетних заголовках;
- поясніть значення невідомих Вам слів за довідковими джерелами, з'ясуйте виправданість їх уживання;
- доберіть речення (або уривок тексту) з газет або журналів із тропами, визначте їх різновиди, поясніть стилістичну роль;
- визначте, в чому полягає основний недолік газетних уривків;
- доберіть статтю з будь-якої газети (за вибором), віднайдіть фразеологічні одиниці, проаналізуйте їх, визначте стилістичні функції;
- поясніть відхилення від норм уживання числа іменників у реченнях;
- доберіть текст публіцистичного стилю, визначте в ньому стилістичні фігури та з'ясуйте їх функції;
- визначте характер фігур стилістичного синтаксису та їх стилістичну роль у наведених текстах, зазначте, які фігури та як можуть вживатися в інших функціональних стилях;

2) робота над стилістичними помилками та редагування текстів:

- вкажіть на недоліки поданих речень, запропонуйте способи вдосконалення викладу думки;
- визначте, чи полегшують сприйняття газетного тексту виділені конструкції, запропонуйте виправлення;

3) стилістичний етюд:

- напишіть твір-мініатюру на морально-етичну тему, застосувавши подані пароніми;
- створіть короткий власний текст, у якому б певні морфологічні засоби мали виразне стилістичне призначення (на окремих аркушах);

4) стилістичний аналіз:

- виконайте стилістичний аналіз тексту та з'ясуйте роль числівників у ньому;

5) стилістичний експеримент:

- проаналізуйте стилістичну роль дієслівних форм у наведених текстах; перебудуйте речення, замінивши граматичні форми слів, що виконують певну стилістичну функцію так, щоб створені тексти набули іншої експресивності, ритміки, іншого емоційно-психологічного впливу.

Процес формування навичок використання засобів мовленнєвої виразності в майбутніх журналістів є перспективним за умови систематизації виразових засобів мови з урахуванням норм, чинних у певній сфері спілкування (ЗМІ) та призводить до системного аналізу чужого і власного мовлення, усвідомленого запам'ятовування художніх засобів, до їх умілого та вдалого використання у подальшій професійній діяльності.

Сукупність науково-методичних умов, необхідних для формування в майбутніх журналістів навичок володіння художніми засобами при створенні медіа-тексту включає: принципи навчання використанню засобів мовленнєвої виразності – системність, комунікативність, нормативність; навчально-дидактичні складові – система дидактичних матеріалів, сукупність методів і засобів, що реалізуються програмами лінгвістичних дисциплін.

In the article the problem of formation of language expression means skills of future journalists during studying of linguistic subjects is researched.

Key words: language culture, mass media language, language expression means, professional communicative competency.